

BRNĚNSKÉ LITERÁRNÍ ČASOPISY

V ýznamnou složkou brněnské kultury jsou už od poloviny 19. století literární časopisy. V minulosti hranice této kultury často výrazně přesahovaly, což platí třeba o *Hostu*, *Pásmu*, *Indexu*, *Bloku* či *Hostu do domu*, po jehož zániku v roce 1970 nastalo jisté vakuum. Potřeba literárních periodik byla i v sedmdesátých a osmdesátých letech zjevná, avšak tehdejší stranické a státní orgány realizaci uvedené potřeby nepřály (výmluvně to dokládá například osud revue *ROK*, jejíž nulté číslo vyšlo roku 1985, ale její další vydávání nebylo žádoucí). Funkce literárních časopisů tehdy v Brně zčásti plnily noviny (zvláště *Rovnost* a *Brněnský večerník*) a jiné časopisy (*Universitas*, *Duha*, *Veronica*). Podmínky pro jejich normální existenci se vytvořily až v devadesátých letech, která v dějinách brněnského časopisectví představují poměrně význačnou kapitolu.

Několik literárních periodik se objevilo už v roce 1990. Jedním z nich byl *Akord*, katolicky zaměřená „revue pro literaturu, umění a život“, vycházející již v letech 1928–1933 a 1940–1948. Obnovitelem tohoto časopisu byl Zdeněk Rotrekl, který v roce 1989 připravil jeho dvě samizdatová čísla a pak jej řídil až do března 1992 (byl jeho šéfredaktorem, později předsedou redakční rady). V článku *Akord včera, dnes a zítra* (*Akord* 1990–1991, č. 10) vytyčil „elitní komorní koncepci“ tohoto staronového periodika, přičemž zdůraznil návaznost na jeho druhou vývojovou etapu, spjatou s osobností Jana Zahradníčka.

Jednotlivá čísla *Akordu* přinášela práce starších katolických autorů (Jakuba Demla, Jaroslava Durycha, Bohuslava Reynka, Jana Čepa, Alberta Vyskočila, Václava Renče nebo Jana Zahradníčka) i nové texty jejich následovníků (Zdeňka Rotrekla, Ivana Slavíka, Jaroslava Meda, Mojmíra Trávníčka či Josefa Suchého). Ze žánrového hlediska šlo hlavně o básně, povídky, stati, rozhovory a recenze.

Po Rotreklově odchodu *Akord* redigovala Iva Kotrlá, a to „s redakčním okruhem svých dětí“ (1992–1993), případně s „mladými lidmi, narozenými po okupaci 1968“

(1993–1994). Opírala se o ustálený okruh spolupracovníků, do něž mj. patřili Mojmir Trávníček, Ivan Slavík, Stanislav Batůšek či Ivo Harák, hodně psala též sama. Snažila se uchovat Akord stůj co stůj (dokonce ho vydávala vlastním nákladem), leč přes veškerou snahu nemohla zastavit pokles jeho kvality a zabránit jeho zániku, k němuž došlo v roce 1997.

Roku 1990 začal vycházet rovněž *Host*. Jeho oficiální existenci předcházelo pět samizdatových čísel (1985–1989), která vedle literatury zahrnovala i příspěvky o historii nebo o hudbě. Šéfredaktorem Hosta byl zpočátku Dušan Skála, od roku 1992 Igor Fic a o tři roky později se jím stal Miroslav Balašík. V první polovině devadesátých let měl tento „časopis nejen pro literaturu“ dvouměsíční periodicitu. Šest čísel vyšlo ještě v roce 1996, následujícího roku se jich objevilo osm a od roku 1998 je *Host* měsíčníkem.

Jeho profil se v průběhu minulých deseti let měnil, postupně se ustalovaly jeho rubriky a obsahové dominanty. Vrch v něm stále více získávala literatura (naznačuje to též nový podtitul z roku 1996: „literární revue“), a to naše i cizí. K jeho specifikům patří monotematické bloky (jeden z nich byl věnován surrealismu), portréty významných tvůrců, obsáhlé rozhovory a eseje (viz rubrika *Myslet esejem*) nebo takzvaná intermezza tvořená celými literárními díly (například v roce 1994 se objevila dvě: soubor veršů Josefa Mlejnkova *Pastvina* a próza Pavla Řezníčka *Zrcadlový pes*). Za zmínku stojí i občasná ankety (třeba *Jak si představujete svého ideálního čtenáře?*, *Host* 1998, č. 9–10), sondy do literární historie, připomínky spisovatelských jubileí a souhrnná hodnocení (Jiří Trávníček, *Básnické pokolení 90. let*, *Host* 1997, č. 1).

Velkou pozornost *Host* věnuje literární kritice. Se změnou formátu a grafické podoby v roce 1999 se objevila speciální recenzní příloha, obsahující analytické soudy o české a překladové beletrii, jakož i o odborných pracích. Autory těchto soudů jsou zhusta mladí kritikové, takže *Host* významně ovlivňuje formování nové kritické generace, ale je i důležitým orgánem takzvané mladé literatury en bloc. Celkově ve své kategorii představuje náš nejlepší literární časopis.

Třetím brněnským periodikem z devadesátých let je „revue otevřené kultury“ *ROK*. Jak už bylo řečeno, v roce 1985 vyšlo její nulté číslo, nesoucí podtitul „revue soudobé kultury“. Bylo vydáno jako příloha Zpravodaje Národního výboru města Brna a jeho redaktory byli Jiří P. Kříž, Jiří Pavelka a Jaroslav Varaďa. Obsahovalo příspěvky z řady sfér: z literatury, výtvarného umění, divadla, filmu a hudby, ale i z televize, folkloristiky či jazykovědy. Přineslo také anketu, v níž mnoho známých

kulturních osobností jednoznačně deklarovalo potřebu literárního časopisu; jejich volání však bylo marné.

Původci uvedeného nultého čísla nicméně svůj záměr vydávat kulturní nebo literární časopis neopustili. Promýšleli ho především v rámci společenství sdruženého kolem Jana Skácela, který akceptoval jejich základní ideu: vytvořit periodikum navazující na *Hosta do domu*. Tímto periodikem se pak stala právě revue ROK. Jejím šéfredaktorem byl Jiří P. Kříž, od čísla 6 z roku 1991 ji s ním redigoval autor tohoto příspěvku.

V roce 1990 vyšla tři čísla. První dvě vydalo družstvo FOKS, od třetího čísla ROK vydávalo Nakladatelství a vydavatelství Lidové noviny (tehdy v něm vycházelo i několik dalších časopisů, například *Literární noviny*, *Kritický sborník*, *Dějiny a současnost*, *Analogon* či *Studentské listy*). Obsahově tato čísla navázala na nulté číslo; z literatury tiskla hlavně stati, verše a recenze, přičemž zvláštní pozornost věnovala již zesnulému Janu Skácelovi.

Roku 1991 se ROK stal dvouměsíčníkem. Zmenšil svůj formát, ustálil své rubriky (mj. Spanilá jízda, Zprávy o stavu kultury na vodních tocích, Glosář), nadále však sledoval všechny oblasti umění a kultury. Poskytoval velký prostor poezii, ale zveřejňoval i studie (jednou z nich byla například Pavelkova analýza poezie Josefa Kainara), staré texty F. X. Šaldy a Jaroslava Durycha, jakož i kritické soudy.

V roce 1992 ho začala vydávat nová Společnost Jana Skácela a ve spojitosti s touto změnou bylo celé první číslo věnováno právě autoru *Smuténky*. Dalších pět čísel přineslo seriál Cesty k Parnasu, přibližující naše kandidáty na Nobelovu cenu, dále třeba reportáž Jaromíra Tomečka z Podkarpatské Rusi, ukázkou z Kunderovy *Nesmrtelnosti* a Lustigovu prózu *Enzo* nebo studie o tvorbě Vladislava Vančury a Františka Halase. Epilogem existence revue ROK se stalo číslo 1 z roku 1993, zasvěcené Ludvíku Kunderovi.

Další časopis nazvaný *List pro literaturu* vycházel ještě kratší dobu než ROK: necelá dvě léta (1990–1991). Vydávalo ho nakladatelství Blok a redigoval jej Karel Blažek, jeho profil ovlivňovali ovšem i členové redakční rady Zdeněk Kožmín, Jiří Opelík, Antonín Přidal, Zdeněk Rotrekl či Milan Suchomel. Šlo o ryze literární periodikum s měsíční a posléze dvouměsíční periodicitou, přinášející stati, ukázky z nových knih, rozhovory, verše, recenze. K jeho přispěvatelům náleželi například Ludvík Kundera, Emil Juliš, Milan Uhde, Ivan Jelínek nebo Zdeněk Lorenc, objevovaly se v něm však i texty Jakuba Demla, Jaroslava Durycha, Františka Halase, Oldřicha Mikuláška či Jindřicha Chaloupeckého.

Méně místa literatuře vyhrazuje „měsíčník pro politiku a kulturu“ *Proglas*. Vychází rovněž od roku 1990; navazuje na samizdatovou *Střední Evropu* a podle redakčního úvodníku z čísla 1 z roku 1990 chce být „časopisem konzervativní orientace“, usilujícím o „restituci evropských kulturních hodnot“ a akcentujícím „koexistenci národních kultur ve střední Evropě“. Svým názvem se hlásí k „odkazu Velké Moravy“. Jeho šéfredaktorem byl nejprve František Rychlík, po něm jej řídili Petr Fiala a František Mikš.

Pokud jde o literaturu, v jednotlivých ročnících *Proglasu* lze najít především portréty básníků a prozaiků Jakuba Demla, Jana Zahradníčka, Zdeňka Rotrekla, Ivana Blatného, Josefa Palivce, Alfreda Fuchse, Kamila Bednáře, Klementa Bochořáka, Emila Juliše a mnoha dalších tvůrců. Nescházejí tu ani ukázky z literární tvorby, stati, eseje, recenze, rozhovory. Rubriky se v průběhu devadesátých let proměňovaly a prostor vymezený literatuře pulsoval (týká se to zejména kritické činnosti, avšak i pohledů do světové literatury).

Časopis *Proglas*, už od roku 1991 mající podtitul „revue pro politiku a kulturu“, je samozřejmě tribunou konzervativně zaměřených autorů, jakými jsou třeba Zdeněk Rotrekl, Jaroslav Med, Mojmír Trávníček, Věroslav Mertl, Pavel Švanda. V roce 1997 svůj záběr literatury rozšířil zřízením literární přílohy, kterou vydává čtyřikrát ročně.

Obsahově blízko měl k *Proglasu* „čtvrtletník pro křesťanskou orientaci ve vědě, technice a umění“ s názvem *Dialog – Evropa XXI*, vycházející v letech 1990–1998. Chtěl – řečeno slovy jeho vedoucího redaktora Bohumíra A. Langa obsaženými v úvodním programovém prohlášení – pomáhat českému křesťanovi orientovat se „v záplavě nově vznikajících představ o dalším vývoji Evropy“. Literatura měla v tomto časopisu okrajové postavení, některé příspěvky však stojí za pozornost. Jde o portréty Alfreda Fuchse a Grahama Greena z roku 1991 či o medailón Heinricha Bölla, jenž vyšel v následujícím roce. Lze uvést i ukázky z poezie Pavla Švandy otištěné roku 1995 nebo recenzi knihy Jaroslava Meda *Spisovatelé ve stínu a Monolog na obranu básnictví* Eduarda Petrů; tyto dva texty vyšly v roce 1996.

Křesťanství tvoří podloží i u dalšího periodika, jímž je *BOX*, vydávaný s podtitulem *Slovo – obraz – zvuk – pohyb – život* v redakci Jiřího Kuběny, a to od roku 1992. Jak se praví v prvním čísle, jeho ctizadostí je vytvořit „prostor pro setkání tvůrců, děl i myšlenek všech epoch, hlavně ovšem naší kvasící doby přítomné, i tvořivý zápas mezi nimi“. Chce též „pomoci nastolit ztracenou jednotu naší kultury“.

V uvedeném roce 1992 tato revue vyšla ve dvou číslech. První přineslo mj. ukázku ze současné české poezie, druhé připomnělo osobnost Jiřího Karáska ze Lvovic.

Podobné návraty charakterizovaly i obě čísla z roku 1993: v prvním se objevil Jan Kollár, Rudolf Těsnohlídek a Vladimír Holan, ve druhém Otakar Březina, Petr Bezruč, Josef Svatopluk Machar či Jaroslav Durych. Březina s Durychem figurují také v jediném čísle z roku 1994; vedle nich jsou zde představeni Reiner Maria Rilke, Antoine de Saint-Exupéry, básníci švédského baroka nebo tvůrci Katolické moderny. K tomuto seskupení se BOX vrací i ve svém celkově šestém čísle, vydaném v roce 1996. Mimo ně své stránky věnuje Janu Čepovi, Josefu Šafaříkovi či opětovně Jaroslavu Durychovi. Podobný charakter má též jeho sedmé a zatím poslední číslo, jež vyšlo v roce 1999.

Samostatnou skupinou mezi brněnskými literárními časopisy jsou odborná periodika. Agilní Ústav slavistiky Filozofické fakulty MU vydává již od roku 1991 čtvrtletník *Opera slavica*, nesoucí podtitul Slavistické rozhledy. Vycházejí v něm především literárněvědné a jazykovědné studie, ale i recenze a zprávy. Mnohé příspěvky jsou publikovány cizojazyčně.

Druhým odborným čtvrtletníkem je *Ladění*. Je to – jak zní jeho podtitul – „časopis pro teorii a kritiku dětské literatury“, vydávaný Ústavem literatury pro mládež Pedagogické fakulty MU, který jej přetvořil ze svého *Zpravodaje ÚLM* (1991–1995). S novým halasovským názvem mu vtiskl i novou koncepci, realizovanou redaktorskou dvojicí Jiří Poláček – Martin Reissner.

Spektrum rubrik tohoto periodika, jež je po zániku *Zlatého máje* našim jediným časopisem věnovaným dětské literatuře, tvoří studie, recenze novinek (naší i cizí beletrie, naučné literatury a odborných prací), zprávy o konferencích, výstavách či soutěžích, jubilejní články a nekrology. Jsou zde i profily vydavatelů dětských knih a rozličná vyznání jejich tvůrců, zaměřená na současnou tvorbu. Odběrateli *Ladění* jsou především knihovny a školy, a to i ze zahraničí.

Dalším čtvrtletníkem je *Duha*, vydávaná Moravskou zemskou knihovnou a přinášející – již od roku 1987 – „informace o knihách a knihovnách z Moravy“. Má ustálenou podobu, kterou tvoří studie a stati, spisovatelské medailóny, ukázky z připravovaných knížek, recenze a zprávy. Součástí každého čísla je i rozhovor, fejeton a kresba Vladimíra Renčina, zdobící zadní stranu obálky.

Čtyřikrát ročně vycházel také „časopis ochránců přírody“ *Veronica*, jenž byl založen – stejně jako *Duha* – v roce 1987, od roku 1999 je však dvouměsíčníkem. Od počátku poskytuje jistý prostor i literatuře: publikuje verše, různá literární vyznání (Krajina mého srdce), texty známých spisovatelů o přírodě atd. V roce 1997 zřídil rubriku Galerie přírodní prózy, v níž otiskuje portréty autorů přírodní beletrie a ukáz-

ky z jejich tvorby. Mj. takto představil Josefa Thomayera, Karla Klostermanna, S. K. Neumanna, Jiřího Mahena, Rudolfa Těsnohlídka, Stanislava Reiniše, Jana Vrbu, bratry Čapky, Jaroslava Hubálka, Julia Komárka či Karla Nového.

Literatura našla v Brně přístřeší rovněž v měsíčníku *KAM*, konkrétně v jeho příloze, která vychází – zprvu za redakce Tomáše Mazáče a poté Miloše Pospíšila – od roku 1995. Jsou v ní otiskovány recenze, komentované úryvky z nových knih, rozhovory, medailóny známých tvůrců (například Jaromíra Tomečka nebo Jana Skácela), verše, povídky a fejetony, leč i memoárové práce (Ludvík Kundera: *Třetí řečiště*).

Charakter literárních časopisů zhusta mívají též periodika rozličných literárních společností. V Brně z nich od roku 1994 vychází *Milíř*, zpravodaj Společnosti Jiřího Mahena redigovaný nejprve Jiřím Hájkem (Hekem) a po jeho smrti Ludvíkem Kunderou. Zveřejňuje především mahenovské texty, mezi nimiž se nacházejí studie, vzpomínkové práce, zprávy či různé glosy.

Přestože vydávání literárního časopisu není jednoduchá věc, stále se objevují nové tituly. Patří k nim i orgán nakladatelství *Vetus Via Potulný dělník* a měsíčník *Neon*. První periodikum začalo vycházet v roce 1998 a svým profilem úzce koresponduje s ediční činností řečeného nakladatelství. Často přetiskuje staré texty, pocházející např. z pera Jakuba Demla, Josefa Floriana nebo Alberta Vyskočila, ale i rozmanité poznámky.

„*Časopis o kultuře*“ *Neon* nakladatele Martina Pluháčka dal o sobě vědět třemi čísly na konci roku 1999, oficiálně však začal vycházet až v roce následujícím. Z jeho jednotlivých čísel je patrné zaměření na současnou českou i světovou literaturu, snaha přinášet obsáhlé portréty významných spisovatelů (Walt Whitman, Lewis Carroll, Truman Capote), seriálové texty (cyklus Martina C. Putny *Poetika homosexuality v české literatuře*), eseje (Kratochvilovo zamyšlení nad dílem Milana Kundery *Hudba a melancholie*), souhrnné recenze a rozhovory. Vydáním čísla 7 se historie tohoto ambiciózního periodika, jež mělo – stejně jako *Host* – také internetovou podobu, bohužel uzavřela. Stalo se tak z finančních důvodů: redakce vyčíslila svůj deficit k 25. září 2000 na 2 163 158 Kč. Tento údaj je možno najít v uvedeném posledním čísle (Jak se dělá časopis), jakož i v rozhovoru Martina Pluháčka poskytnutém deníku *Mladá fronta Dnes* (*Já prostě nemohu jinak*, 7. října 2000).

Vposled je třeba uvést, že literární časopisy byly v Brně v devadesátých letech rovněž předmětem odborného výzkumu, který přinesl své výsledky. Michal Přibáň v roce 1995 vydal spis *České krajanské a exilové noviny a časopisy po roce 1945* a poté spolu s Lucií Formanovou a Jiřím Gruntorádem práci *Exilová periodika*

(1999). Moravská zemská knihovna ve spolupráci s dalšími třemi institucemi přišla se sborníkem *Kulturní periodika na Moravě* (1997). Autor tohoto přehledu napsal stručný nástin *Literární časopisy 20. století* (1997), Bohumil Marčák spolu s Bronislavou Gabrielovou knihu *Kapitoly z dějin brněnských časopisů* (1999) a Jaromír Kubíček sestavil *Bibliografii periodik vydávaných na Moravě 1986–1995* (2000). Nejobsáhlejší prací bude patrně dílo pracovníků brněnské pobočky Ústavu pro českou literaturu AV ČR nazvané *České literární časopisy, periodické literární sborníky a almanachy po roce 1945*, z něž už vyšly ukázky v časopisech *Tvar* (1996, č. 12–13; 1997, č. 14) a *Česká literatura* (2000, č. 3).